

Р Е Ц Е Н З И Я

**върху дисертационен труд за получаване на образователна и
научна степен „доктор” по професионално направление
3.6. Право / Наказателно право**

Красимир Николов Манов

Тема на дисертационния труд:

**„Наказателноправна защита на културното
наследство в Република България”**

Дал рецензия:

проф. д-р Румен Илиев Марков

Докторантът Красимир Николов Манов е роден на 27.04.1976г. в гр. Сливен. Завършва ПМГ „Добри Чинтулов” - гр. Сливен през 1995г. и Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски” през 2001г.

От 01.02.2001г. до 02.01.2002г. работи като юрист в „Топлофикация – Сливен” ЕАД.

На 15. 10. 2002г. започва своята преподавателска дейност като редовен асистент по наказателно право в катедра „Наказателноправни науки” на ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски”. През от 2007г. е избран за старши асистент, а през 2009 г. - за главен асистент. От 2007г. води лекционните курсове по наказателно право в ЮФ на ЮЗУ „Неофит Рилски” (задочна форма на обучение) и в педагогическия факултет на Софийския университет, специалност „Социални дейности”. На 30.06.

2012г. е зачислен като свободен докторант в катедра „Наказателноправни науки” на ЮФ на Софийския университет.

От 2005г. е адвокат при Софийска адвокатска колегия. През периода ноември 2009г. - август 2011г. е член на Съвета на директорите на „Реставрация” ЕАД с принципал Министерство на културата.

Докторантът съумява да изгради логична структура на дисертационния труд, която цялостно обхваща изследваната проблематика. Работата е в обем от 267 страници. Съдържанието е организирано в увод, три глави и заключение. Приложена е справка на ползваната литература - на кирилица (104 заглавия) и латиница (46 заглавия) или общо 150 библиографски източника, медийни публикации и интернет ресурси.

Първа глава е посветена на културното наследство като обект на правна защита.

В параграф първи са изяснени понятията, необходими за установяване на предмета и обекта на престъпленията против опазване на културното наследство, и за преценка на съставомерността на деянието.

Докторантът е на мнение, че понятието „културно-историческо наследство” се използва в нормативните актове със същото съдържание като дефинираното в Закона за културното наследство (ЗКН) понятие „културно наследство” (с. 10).

Застъпва се разбирането, че културната ценност е предмет на престъпленията, свързани с културното наследство (с. 11). Общото определение на понятието „културна ценност” в чл. 7, ал. 1 ЗКН се допълва от множество разпоредби на закона, даващи самостоятелно определение на всеки отделен вид културна ценност, вместо да посочат само видовите особености. Това обстоятелство, според автора, изключително затруднява точното изясняване на съдържанието на понятието. Неговото внимание е насочено предимно към материалните културни ценности, доколкото правната закрила и наказателноправната защита се отнася изключително до тях (с. 13). Изяснява се, че материалните културни ценности са вещи, които имат и имуществена стойност. Те са с особени свойства и особен правен режим. Културните ценности са вещи, които свидетелстват за човешка дейност или присъствие; които са „стари” или възникнали в минала епоха; имат научна или културна стойност и обществена значимост

(с. 14-19). Прави се изводът, че посочените особености обосновават по-висока степен на обществена опасност на престъпленията с предмет културна ценност (с. 25).

Докторантът забелязва непоследователност и, до известна степен, вътрешна противоречивост при определянето на културното наследство в ЗКН. Извежда собствено теоретично определение на понятието „културно наследство” по смисъла на ЗКН като съвкупност от културни ценности, които притежават определени в закона характеристики, представляват съществени придобивки и достижения на предишни поколения, исторически общества или отделни личности, създадени са в минали епохи или периоди, или свидетелстват за характерно и значимо човешко присъствие или дейност, имат културна или научна стойност и чието опазване, вкл. правото на всички граждани на достъп до тях, е гарантирано от държавата (с. 46).

Опазването на културното наследство се разбира в широк смисъл като системен процес на издирване, изучаване, идентификация и др. на културни ценности, и в тесен смисъл – като съхраняване на физическото състояние на културната ценност като предмет. От наказателноправна гледна точка опазването на културното наследство се определя като съвкупност от регулирани основно от ЗКН правоотношения, в рамките на които техните субектите упражняват правата и изпълняват задълженията си, и така осъществяват дейности, съставляващи опазването в широк смисъл, и в крайна сметка гарантират конституционното право на достъп до културното наследство. Тези правоотношения Кр. Манов приема за обект на престъпленията - предмет на изследване, и поради това ги нарича „престъпления против опазването на културното наследство” (с. 51-52).

В дисертацията се провежда разлика между закрила, като система от законови мерки и способности, и защита на културното наследство, основаваща се на юридическата отговорност, възникваща при извършено правонарушение. Разбираемо, наказателноправните норми се отнасят към мерките за защита на културното наследство (с. 53-57).

В параграф втори се прави исторически и сравнителноправен преглед на установяването и развитието на правната уредба на опазването на културното наследство, като фокусът на изложението е насочен към наказателноправната защита. Открити са два нормативни модела в

Европа: консервативен (южноевропейски) в страните – донори или източници на културни ценности като Испания, Италия и Гърция със значима роля и намеса на държавата, и либерален (северноевропейски) на богатите страни-рецепиенти като Германия, Великобритания, Холандия и др., неразполагащи с такова количество културни ценности. България безспорно принадлежи към първата група страни. Това обстоятелство обуславя възприемането на консервативния модел.

Глава втора съдържа обща характеристика на престъпленията против опазването на културното наследство.

Разкрива се баланса, търсен от нашия законодател между двата основни подхода при формулирането на съставите на престъпление - максимална конкретизация, даваща възможност за диференциация на наказателната отговорност, и абстрактно формулиране на нормата, така че да обхване всички възможни хипотези, при широко използване на бланкетни диспозиции (с. 86-90).

Обосновава се извода за обособяване на престъпленията, свързани с културното наследство в самостоятелна глава в особената част на Наказателния кодекс (НК), съчетано с квалифицирани състави на други престъпления (с. 96-99).

Предложени са конкретни критерии за отграничаване на престъпленията от административните нарушения по ЗКН (с.122-126).

При общата характеристика на обективната страна на съставите на престъпленията - предмет на дисертацията, са изяснени понятията „археологически обект” и „архивен документ”, употребени в НК, и съотношението между „културна ценност” от една страна и „съкровище” по чл. 208 НК и „архивен документ” от друга страна.

Направена е класификация на престъпленията против опазването на културното наследство въз основа на техния непосредствен обект (с. 153-155). Класификацията е използвана при изясняването на престъпленията в глава трета.

В глава трета докторантът задълбочено и пълно анализира и изяснява признаците на съставите на престъпленията против опазването на културното наследство. В отделни параграфи разглежда: престъпленията, свързани с издирването и откриването на културни ценности (чл. 277а,

ал.1,2,7, чл. 278, ал.1, чл. 208, ал.4 НК); престъпното унищожаване, повреждане и видоизменение на културни ценности (чл. 278б, ал.1,2, чл. 278, ал.3, чл. 277а, ал.2,4-6, чл. 330, ал.2,т.3, чл. 333 и др. НК); престъпленията, свързани с идентификацията, регистрацията, адаптацията и социализацията (осигуряване на достъп за възприемане и изучаване) на културните ценности (чл. 278, ал.5-6, чл. 278а, ал.1-2 НК); трафика на културни ценности (чл. 278а, ал.4, чл. 277а, ал.7, чл.278б, ал.2-3 НК); престъпленията с предмет архивен документ (чл. 278а, ал.5 НК).

Изследвано е отношението и са направени съпоставки и разграничения между някои престъпления, свързани с културното наследство, между тези престъпления и други, близки до тях.

Анализирано е отношението на престъпленията - предмет на изследване към съставите на административни нарушения по ЗКН.

Заслужава уважение огромният плодотворен труд, положен от Красимир Манов. Постигнатите резултати са впечатляващ израз на трудолюбие и отлична професионална подготовка. Дисертацията е зряла творба, ясно и интересно написана. По своя характер е монографично произведение, което убеждава в научния потенциал на младия автор.

Докторантът привежда убедителна аргументация в подкрепа на застъпените становища и за оборване на критикуваните мнения при коректен тон на научната полемика. Многобройните сравнителноправни и правноисторически екскурси не са самоцелни. Те са удачно използвани за успешната реализация на поставената цел.

Трудът е първото в българската наука цялостно и системно изследване по темата. Приносните моменти поначало са правилно отразени в справката, която е достатъчно подробна. Дисертацията съдържа следните научни и научно-приложни приноси, които са изцяло автентични и лично дело на докторанта:

а) формулираните собствени дефиниции на понятията за културно наследство, културна ценност и нейните видове, опазване на културното наследство в широк и тесен смисъл, защита и закрила на културното наследство;

б) обоснованата теза за опазването на културното наследство като обект на престъпленията – предмет на дисертационното изследване;

в) разкриването на обстоятелствата, определящи характера и степента на обществената опасност на престъпленията против опазването на културното наследство;

г) пълният и задълбочен анализ на съставите на престъпленията, свързани с културното наследство, тяхната класификация и систематизация;

д) изяснените съотношения между някои престъпления, свързани с културното наследство (например чл. 208, ал. 4 / чл. 278, ал. 1 и чл. 277а, ал. 1 НК), между тези престъпления и други, близки до тях (например чл. 278б, ал. 2 и чл. 282 НК);

е) отграничаването на престъпленията от административните нарушения по ЗКН и провеждането на ясна граница изобщо между наказателната и административната отговорност въз основа на предложените конкретни критерии;

ж) направените многобройни, напълно основателни и обосновани предложения *de lege ferenda*. Някои от тях са за изменение на съставите на престъпленията по чл. 278, ал.2, 277а, ал.2 и ал.7, 278б, ал.1, чл. 242, ал.1 НК. Други са за отмяна на разпоредбите по чл. 208, ал.4 и чл. 278, ал.6 НК. Формулирани са конкретни предложения за нови състави на увреждащи престъпления, относими към културното наследство – терористично действие, непредпазливо унищожаване, повреждане или видоизменение на културна ценност, увреждане в резултат на престъпно замърсяване на атмосферния въздух или на водите; за престъпно отнемане и присвояване на културни ценности; за незаконен трафик на културни ценности – контрабанда, придобиване, укриване и др. с цел незаконен износ.

Специално внимание заслужава предложената самостоятелна глава в особената част на НК с конкретно формулирани състави на престъпления, въз основа на проекта за нов НК или извън системата на престъпленията против реда на управление на сега съществуващия НК, в случай, че не се приеме проекта, а също и предложените квалифицирани състави на други престъпления, с оглед на особения предмет – културна ценност, уредени извън обособената глава на престъпленията против опазването на културното наследство.

Разбира се, работата, като и всяка друга, би могла да бъде подобрявана. Дисертационният труд би спечелил, ако авторът засили аргументацията на своето твърдение, че престъплението по чл. 277а, ал. 7 НК е по същността си форма на вещно укривателство (с. 182), най-малко заради обстоятелството, че предметът на престъплението по чл. 277а, ал. 7 НК е средство на престъпление против археологически обекти, докато предметът на вещното укривателство са вещи, придобити от друго или те са предмет, а не средство на първичното престъпление. Не е обсъдена възможността престъплението да е форма на лично укривателство. Също и твърдението на с. 193 за наличието на правна грешка е недостатъчно аргументирано, доколкото тази грешка е поначало свързана с неправилна юридическа квалификация или с грешка в наказуемостта. Не е обсъдено дали изобщо е налице грешка, когато деецът осъзнава фактическите белези на предмета, но не знае че те всъщност са елементи на обединяващо ги нормативно понятие „културна ценност”. Позицията за нелогичност на полеката санкция за умишлено унищожаване или повреждане по чл. 278б, ал.1 НК в сравнение с непредпазливото деяние по чл.278, ал.3 НК (с.210) можеше да бъде по-убедително защитена, ако бе анализирано, че предметът на умишленото престъпление е все пак собствена културна ценност (но и с възможност за допълнителни аргументи например от чл. 330-331 НК). Допуснати са и някои повторения (например с.81 и с.94, заб.148), които с лекота биха могли да бъдат избегнати.

Дисертационният труд оставя отлично впечатление и заслужава висока оценка. Дисертацията притежава достатъчно достойнства, за да мога убедено да дам следното

З А К Л Ю Ч Е Н И Е

Предвид изпълнението на изискванията, предвидени в чл. 6, ал. 3 от Закона за развитието на академичния състав в Република България и на основание на разпоредбата на чл. 10, ал. 1 от същия закон убедено и категорично давам **положително заключение** за присъждане на Красимир Николов Манов на научната и образователна степен „доктор”.

7 май 2014г.

Дал рецензия:

(проф. д-р Р. Марков)